

Ο γαλλικός Μάης μέσα από τα συνθήματά του

γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΟΥΣΗΣ*

Μια προσπάθεια ερμηνείας των αντιφάσεων της εξέγερσης του γαλλικού Μάη του 1968, μέσα από τα συνθήματα που προβλήθηκαν κατά τη διάρκειά του και τις αντιδράσεις σε αυτά από τους πολιτικούς και συνδικαλιστικούς φορείς της εργατικής τάξης. Στόχος είναι να καταδειχτεί η ανεπάρκεια του αυθόρμητου, όσο επαναστατικό κι αν είναι το περιεχόμενό του, και η αναγκαιότητα ενός πραγματικού και όχι κατ' όνομα κομμουνιστικού κόμματος, το οποίο θα αναδεικνύει και δεν θα αναχαιτίζει την εν δυνάμει επαναστατικότητα της εργατικής τάξης.

Εισαγωγή

Στόχος τούτου του άρθρου είναι να προσδιορίσει το περιεχόμενο του γαλλικού Μάη του 1968, έτσι όπως αυτό απορρέει από τα συνθήματα που κυριάρχησαν τότε, στους τοίχους των δρόμων του Παρισιού, των πανεπιστημίων και στις διαδηλώσεις. Ανιχνεύοντας τα εκατοντάδες συνθήματα εκείνης της περιόδου εκτιμώ ότι αυτά εκφράζανε, με ποικίλους τρόπους και μέσα από τη διαφορετικότητά τους και τις διαφορετικές εμφάσεις τους, μια ενιαία βούλη-

ση εκείνων που τα προέβαλαν και της πρωτοπορίας αυτού του κινήματος, που αρχικά τουλάχιστον δεν ήταν άλλη από τη σπουδάζουσα νεολαία.

Αυτή η ενιαία βούληση συνίσταται στην αμφισβήτηση της καπιταλιστικής κοινωνίας στο σύνολο της και, πιο ειδικά, θεμελιακών πτυχών του καπιταλιστικού τρόπου ζωής όπως η αρχή «ο χρόνος είναι χρήμα», ο καταναλωτισμός, η παραγωγή για την παραγωγή, η αστική δημοκρατία. Παράλληλα, μέσα από συνθήματα ασκούσαν κριτική στο ρεφορμισμό και προβάλλονταν η αναγκαιότητα της ριζοσπαστικής επαναστατικής αλλαγής. Όπως αναφέρεται σε ένα από αυτά τα συνθήματα, («λευκοί τοίχοι=βουβός

i * Ομότιμος καθηγητής Παντείου

λαός») αυτά εκφράζανε τη φωνή του λαού των εξεγερμένων και μάλιστα με ποιητικό τρόπο, όπως παρατηρούσε ο τροβαδούρος Ζορζ Μουστακί, ο οποίος έλεγε ότι τον Μάη του 1968 «η ποίηση ήταν παντού στους τοίχους».¹

Ανάμεσα σε εκατοντάδες συνθήματα προσπάθησα να επιλέξω τα πλέον αντιπροσωπευτικά, που τεκμηριώνουν την παραπάνω υπόθεση εργασίας μου. Τα παραθέτω στα γαλλικά, με δική μου μετάφραση και σχόλια. Στη συνέχεια, θα προσπαθήσω να καταδείξω το πώς –αντιφατικά και αντίστροφα από το θεωρητικά αναμενόμενο αποτέλεσμα της συμμετοχής στο κίνημα της εργατικής τάξης μέσω των πολιτικών και συνδικαλιστικών φορέων της– απώλεσαν το ριζοσπαστισμό τους. Τέλος, επιδιώκω να αναδείξω τα διδάγματα που βγαίνουν για το λαϊκό κίνημα από την ήττα της εξέγερσης του γαλλικού Μάη του 1968.

1. Οι ρίζες του αυθόρμητου ξεσπάσματος

Ευθύς εξαρχής είναι σημαντικό να επισημάνουμε κάτι που συχνά περνά απαρατήρητο: ότι η γαλλική εξέγερση η οποία ξεκίνησε από το πανεπιστήμιο της Ναντέρ, μιας λαϊκής γειτονιάς στα περίχωρα του Παρισιού, και επεκτάθηκε αργότερα στη Σορβόνη, δεν αποτέλεσε μια καθαρά αυθόρμητη εκδήλωση που γράφτηκε σε μια λευκή σελίδα. Αντίθετα, ανδρώθηκε στη βάση της προϊστορίας του γαλλικού λαϊκού κινήματος, της γαλλικής καπιταλιστικής «ευφορίας» των «τριάντα δοξασμένων ετών» (*trente glorieuses*) και της διεθνούς κατάστασης εκείνης της περιόδου.

Όπως αναλύω στη συνέχεια αναφερόμενος στο ρόλο που μπορεί να παίξει ο Μάης του '68 στην εκδήλωση μιας επόμενης εξέγερσης,² για την εκδήλω-

ση του ίδιου του γαλλικού Μάη έπαιξε δηλαδή ρόλο μια επαναστατική και αριστερή παράδοση σε σχέση με άλλες προηγμένες καπιταλιστικές χώρες. Αφετηρία της ήταν η επανάσταση του 1789, στη συνέχεια εκείνη των ξεβράκωτων του 1793, η Κομμούνα το 1870 και πιο πρόσφατα το λαϊκό μέτωπο του 1936 και τέλος η ισχυρή αριστερή παράδοση της μεταπολεμικής Γαλλίας.

Όσον αφορά στην τότε γαλλική πραγματικότητα αυτή έπαιξε σημαντικό ρόλο, έτσι που η αφορμή της εξέγερσης προσέγγισε τα αίτια της. Η αφορμή, λοιπόν, των κινητοποιήσεων, πέρα από κάποια καθαρά φοιτητικά αιτήματα, ήταν και η εναντίωση στην καθηγητική αυθεντία –«Professeurs, vous êtes vieux, votre culture aussi», δηλαδή «καθηγητές είστε γέροι, όπως και η κουλτούρα σας» έγραφαν σε ένα από τα συνθήματα τους– σε συνδυασμό με την αντιπαράθεση των φοιτητών με την γενιά των γονιών τους. Εξού και η μόδα των μακριών μαλλιών. Πίσω, λοιπόν, από αυτή την αντιπαράθεση στη γονική και την καθηγητική αυθεντία, φάνηκε σύντομα ότι κρύβεται μια συνολικότερη αντιπαράθεση ανάμεσα στον παλιό και έναν νέο τρόπο ζωής και τις αντίστοιχες μορφές οργάνωσης τους.

Δύο ενδεικτικά παραδείγματα αυτής της αμφισβήτησης εκείνης της περιόδου, η οποία δεν περιορίστηκε στη Γαλλία, ήταν η σημαντική παρέμβαση του Henri Lefebvre ο οποίος αμφισβήτησε την καθημερινή ζωή και πιο ειδικά τη διάρθρωση και την οργάνωση των πόλεων,³ κι ακόμη η ριζική ποδοσφαιρική αναδιάρθρωση της ομάδας του Άγιαξ της Ολλανδίας. Αυτή έχει χαρακτηριστεί ως πρωτοπόρα του σύγχρονου ποδοσφαίρου, ακριβώς λόγω του γεγονότος ότι σε αυτήν αμφισβητήθηκε η μέχρι τότε μερική οργάνωσή της ομάδας και ο στενός καταμερισμός μεταξύ των παικτών, και αυτό υπέρ της συμμετοχής

1. Georges Moustaki, *l'humanité* (2 Μάη 2008).

2. Βλέπε Γ. Ρούσος (2014), *Από τη δύναμη της συνήθειας στη διεκδίκηση της μαρξικής ουτοπίας*, Τόπος, σ. 144 κ.ε.

3. *Le Droit à la ville* (1968) Paris: Anthropos [(2nd ed.): Paris: Ed. du Seuil, Collection "Points"]· *La vie quotidienne dans le monde modern* (1968) Paris: Gallimard, Collection "Idées".

όλων, σε όλα τα καθήκοντα αμυντικά και επιθετικά.

Σύντομα, λοιπόν, αυτές οι εναντιώσεις μετεξελίχθηκαν στην εναντίωση στον καπιταλιστικό τρόπο ζωής και σε εναντίωση απέναντι στον αυταρχισμό κάθε μορφής εξουσίας και δη της γκολικής και εκείνης των αφεντικών. Στο δεύτερο σκέλος αυτής της μεταστροφής συνέτεινε και το γεγονός της άμεσης αντιμετώπισης του φοιτητικού κινήματος με την πιο άγρια αστυνομική βία. Αυτό είχε σαν συνέπεια, από τη μια, οι φοιτητές σε κάθε επίθεση της αστυνομίας να απαντάνε με μια αντεπίθεση,⁴ οπότε και οξυνόταν η αντιπαράθεση με την εξουσία, από την άλλη, διευκόλυνε την αποκάλυψη της αστικής δημοκρατίας ως μορφής της δικτατορίας της αστικής τάξης.

Στην ίδια αντιαυταρχική λογική εντάσσεται και το γεγονός ότι ο φοιτητικός αγώνας στόχευε στην υπεράσπιση ενός δημοκρατικού πανεπιστημίου με εκλεγμένα –με συμμετοχή και των φοιτητών– όργανα ενός πανεπιστημίου το οποίο δεν θα υποτάσσονταν στις απαιτήσεις της αγοράς και στα συμφέροντα ανάγκες του κεφαλαίου.

Αυτή η προσέγγιση του πανεπιστημίου διευκολυνόταν και από το ότι οι φοιτητές εν δυνάμει προσέγγιζαν αντι-

κειμενικά την εργατική τάξη. Αυτό δεν οφείλεται στην εργατική προέλευση της πλειονότητας των φοιτητών (κάτι το οποίο άλλωστε δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της ταξικής θέσης τους όπως φαίνεται να υποστηρίζει ο Αλτουσέρ)⁵ στο βαθμό που οι περισσότεροι είχαν μια μικροαστική προέλευση (στις πανεπιστημιακές σχολές μόνον το 6% ήταν παιδιά εργατών ενώ το ποσοστό αυτό έφτανε το 90% στα οικοτροφεία), αλλά στην εν δυνάμει προλεταριοποίησής τους.

Ήδη, έτεινε να κυριαρχήσει η «γενική διάνοια» στην οποία αναφέρεται ο Μαρξ⁶ και η επιστήμη και η τεχνολογία έτειναν να λειτουργούν πια σαν άμεσες παραγωγικές δυνάμεις. Κάτω από αυτές τις συνθήκες πολλοί απόφοιτοι συνειδητοποιούσαν ότι στο μέλλον τους θα αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα του «συλλογικού εργαζόμενου» και κατ'επέκταση της σύγχρονης εργατικής τάξης, έστω και αν αυτό δεν σήμαινε ταύτιση με χειρώνακτα προλετάριο. Και όλα αυτά στο τέλος μιας περιόδου καπιταλιστικής ευφορίας, οπότε και η κρίση και

5. Βλ. Louis Althusser (1973), *Lettre à Maria Antonietta Macciocchi datée du 15 mars 1969*, στο *Maria Antonietta Macciocchi, Letters from inside the Italian Communist Party to Louis Althusser*, London, NLB, translated by Stephen M. Hellman, σ. 308-319. Retraduit en français par Julien Girval-Pallotta.

6. Marx, *Manuscripts 1857-1858 "Grundrisse"*, Editions Sociales, τόμος Β', σ. 198.

4. Daniel Bensaïd, Henri Weber (1968), *Une répression générale*, Maspero.

δη η ανεργία χτυπούσαν ήδη την πόρτα της γαλλικής κοινωνίας.

Η διεθνής συγκυρία (πόλεμος Αλγερίας, Βιετνάμ, Κούβα, χούντα στην Ελλάδα, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, κινέζικη Πολιτιστική Επανάσταση) έπαιξε με τη σειρά της σημαντικό ρόλο στην πολιτικοποίηση της νεολαίας και την έκρηξη του φοιτητικού κινήματος. Ορθά ο Αλτουσέρ⁷ επισημαίνει ότι αυτή η διεθνής συγκυρία, και δη η ιμπεριαλιστική επιθετικότητα ιδιαίτερα σε Αλγερία και Βιετνάμ, συνέτεινε ώστε να πληγεί εκείνη την εποχή η αστική ιδεολογική κυριαρχία και έτσι να βρει χώρο το κίνημα της νεολαίας για να προτάξει ένα αντικαπιταλιστικό περιεχόμενο.

Από αυτήν την οπτική γωνία δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός ότι στη Ναντέρ οι συγκρούσεις ξεκίνησαν όταν έγιναν συλλήψεις φοιτητών μετά από επιθέσεις σε αμερικάνικες τράπεζες και αεροπορικές εταιρείες, κατά τη διάρκεια μιας κινητοποίησης κατά του πολέμου στο Βιετνάμ. Το αντιπολεμικό σύνθημα του '60 «Κάντε έρωτα όχι πόλεμο» το οποίο αφορούσε αρχικά στον πόλεμο στο Βιετνάμ επαναλαμβάνεται και τον Μάη του 1968.

Αντίστοιχα, ο βελγικός Μάης ξεκίνησε στις 13 του Μάη, μετά από μια μαζική εκδήλωση κατά της χούντας παρουσία της Μελίνας, στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών (ULB) η οποία και κατέληξε στην κατάληψη του μεγαλύτερου αμφιθεάτρου με βασικό αίτημα την δημοκρατικοποίηση του πανεπιστημίου.

Τελικά, ο γαλλικός Μάης αποτέλεσε μια στροφή και μια γενίκευση: στροφή υπό την έννοια ότι δεν ήταν πια μόνον, ή κυρίως ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός ο εχθρός, αλλά και ο γαλλικός γενίκευση υπό την έννοια ότι η εξέγερση δεν είχε πια ως επίκεντρο της μόνον το «κάντε έρωτα και όχι πόλεμο», ή κάποια επιμέρους οικονομικά, συνδικαλιστικά, ή θεματικά αιτήματα, όπως σε άλλες χώρες, αλλά το «τα όνειρά μας εφιάλτες σας», δηλαδή μια γενικότερη αμφισβήτηση

της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων και την πρόταξη ενός διαφορετικού κόσμου εφιάλτη για τους κρατούντες.

2. Συνθήματα συνολικής αμφισβήτησης του καπιταλισμού και πρόταξης μιας ανθρωποκεντρικής κοινωνίας της χειραφέτησης

2.1 Γενικά συνθήματα

- ▶ La société capitaliste est une fleur carnivore (Η καπιταλιστική κοινωνία είναι ένα σαρκοφάγο άνθος).
- ▶ Ne changeons pas d'employeurs, changeons l'emploi de la vie (Το ζήτημα δεν είναι να αλλάζουμε αφεντικό, αλλά να αλλάξουμε τον τρόπο ζωής μας).
- ▶ Le patron a besoin de toi, tu n'as pas besoin de lui (Το αφεντικό έχει ανάγκη από σένα, εσύ δεν έχεις ανάγκη το αφεντικό).
- ▶ À bas la société spectaculaire-marchande (Κάτω η εμπορευματική κοινωνία θέαμα).
- ▶ L'humanité ne sera vraiment heureuse que lorsque le dernier des capitalistes aura été pendu avec les tripes du dernier des bureaucrates (Η ανθρωπότητα θα είναι πραγματικά ευτυχησμένη όταν ο τελευταίος των καπιταλιστών θα έχει κρεμαστεί με τ' άντερα του τελευταίου των γραφειοκρατών).
- ▶ Cours, camarade, le vieux monde est derrière toi (Τρέξε σύντροφε, ο παλιός κόσμος είναι πίσω σου).
- ▶ La vie est ailleurs (Η ζωή είναι αλλού).
- ▶ Sous les pavés, la plage (Κάτω από το παβέ [λιθόστρωτο] είναι η παραλία).
- ▶ La forêt précède l'homme, le désert le suit (Το δάσος προηγείται του ανθρώπου, η έρημος τον ακολουθεί).
- ▶ Abolition de la société des classes (Κατάργηση της ταξικής κοινωνίας).
- ▶ Abolition de l'aliénation (Κατάργηση της αποξένωσης).

- ▶ L'émancipation de l'homme sera totale ou ne sera pas (Η χειραφέτηση του ανθρώπου είτε θα είναι ολοκληρωτική είτε δεν θα υπάρξει).
- ▶ L'imagination au rou noir (Η φαντασία στην εξουσία).
- ▶ Je prends mes désirs pour la réalité car je crois en la réalité de mes désirs (Εκλαμβάνω τις επιθυμίες μου για πραγματικότητα διότι πιστεύω στην πραγματικότητα των επιθυμιών μου).
- ▶ Soyons réalistes, demandons l'impossible (Ας είμαστε ρεαλιστές, ας ζητάμε το αδύνατο).
- ▶ Désirer la réalité, c'est bien ! Réaliser ses désirs, c'est mieux (Το να επιθυμείς την πραγματικότητα είναι καλό! Το να υλοποιείς τις επιθυμίες σου είναι καλύτερα).

Με την πρώτη αυτή ομάδα συνθημάτων είναι σαφές ότι τίθεται στην ημερήσια διάταξη η ανατροπή του καπιταλισμού και της εξουσίας του κεφαλαίου, ενώ προτείνεται ως εναλλακτική μια εντελώς διαφορετική κοινωνία η οποία και είναι αδύνατον να υλοποιηθεί εντός των καπιταλιστικών τειχών, μια ουτοπική κοινωνία, όχι με την έννοια της ανέφικτης, αλλά της μη υπάρχουσας πουθενά, μιας αταξικής κοινωνίας της χειραφέτησης, μιας «καλοκαιρινής αμμουδιάς, η οποία βρίσκεται πάνω από το παβέ».

2.2 Συνθήματα κατά της λογικής ο χρόνος χρήμα για το κεφάλαιο, και υπέρ του ελεύθερου χρόνου

- ▶ Metro Boulot Dodo (Μετρό, δουλειά, ύπνος).
- ▶ Je ne veux pas perdre ma vie à la gagner (Δεν θέλω να χάνω τη ζωή μου κερδίζοντάς την).
- ▶ Ne travaillez jamais (Μην δουλεύετε ποτέ).
- ▶ Travailleurs de tous les pays amusez vous (Εργαζόμενοι όλων των χωρών διασκεδάστε).
- ▶ Vivre sans temps mort et jouir sans entrave (Να ζεις δίχως νεκρό χρόνο και να απολαμβάνεις δίχως εμπόδια).

Με τα πιο πάνω συνθήματα αμφισβητείται η θεμελιακή αξία του καπιταλισμού, που δεν είναι άλλη από την εκμετάλλευση του χρόνου εργασίας για την αποκομιδή κέρδους εκ μέρους του κεφαλαίου. Αμφισβητείται έτσι η αρχή «ο χρόνος είναι χρήμα», και αντ' αυτής προβάλλεται η αρχή «ο ελεύθερος χρόνος να είναι το μέτρο του πλούτου», κάτι το οποίο ας μην το ξεχνάμε ότι είναι και το θεμελιακό χαρακτηριστικό της κομμουνιστικής κοινωνίας στην ανώτερη φάση της.⁸

2.3 Συνθήματα κατά της παραγωγής για την παραγωγή και του καταναλωτισμού

- ▶ À bas la société de consommation (Κάτω η καταναλωτική κοινωνία).
- ▶ Nous ne voulons pas d'un monde où la certitude de ne pas mourir de faim s'échange contre le risque de mourir d'ennui (Δεν θέλουμε ένα κόσμο όπου η βεβαιότητα ότι δεν θα πεθάνεις της πείνας ανταλλάσσεται με το ρίσκο να πεθάνεις από ανία).
- ▶ Êtes-vous des consommateurs ou bien des participants? (Είστε καταναλωτές ή ενεργοί πολίτες;).
- ▶ La marchandise, on la brûlera (Το εμπόρευμα θα το κάψουμε).
- ▶ Les comforts sont l'opium du peuple (Οι ανέσεις είναι το όπιο του λαού).
- ▶ La marchandise est l'opium du peuple (Το εμπόρευμα είναι το όπιο του λαού).
- ▶ Que c'est triste d'aimer le fric (Πόσο λυπηρό είναι να αγαπάς το χρήμα).
- ▶ La société de consommation doit mourir de mort violente (Η καταναλωτική κοινωνία πρέπει να πεθάνει με βίαιο θάνατο).
- ▶ On ne tombe pas amoureux d'un taux de croissance (Ενα ποσοστό ρυθμού ανάπτυξης δεν είναι ερωτεύσιμο).
- ▶ Consommez plus, vous vivrez moins

8. Βλ. πιο αναλυτικά, Γ. Ρούσος (2018), *Ο ελεύθερος χρόνος μέτρο του πλούτου αντί να χάνουμε τη ζωή κερδίζοντάς την*, Γκοβόστης.

(Καταναλώνετε περισσότερο, ζείτε λιγότερο).

Με τα πιο πάνω συνθήματα εκφράζεται η αντίθεση στον αστικό τρόπο ζωής και πιο ειδικά στη λογική του «παράγω για να καταναλώνω», και αυτό όπως πετυχημένα εντοπίζει ο Μισέλ Λαουί στη βάση ενός «επαναστατικού ρομαντισμού».⁹ Με άλλα λόγια, ασκείται κριτική στην ισοπέδωση της κουλτούρας από την τεχνολογική ανάπτυξη ή, διαφορετικά, της υποταγής των ανθρώπων στα καταναλωτικά αγαθά-εμπορεύματα και τις επίκτητες από τον καπιταλισμό ανάγκες.

2.4 Συνθήματα κατά της αστικής δημοκρατίας και του αστικού κράτους

- ▶ Je participe
Tu participes
Il participe
Nous participons
Vous participez
Ils profitent
(Συμμετέχω
Συμμετέχεις
Συμμετέχει
Συμμετέχουμε
Συμμετέχετε
Κερδίζουν)
- ▶ La liberté n' est pas un bien qui nous appartient. C' est ce que les lois, les préemptions et l' ingorance nous ont empêchés d' acquérir (Η ελευθερία δεν είναι ένα αγαθό που μας ανήκει. Είναι αυτό που μας εμπόδισαν να αποκτήσουμε οι νόμοι, οι προκαταλήψεις, η άγνοια).
- ▶ Comment peut-on penser librement à l' ombre d' une chapelle? (Πώς μπορούμε να σκεφτόμαστε ελεύθερα κάτω από τη σκιά ενός παρεκκλησιού;).
- ▶ La télévision est le troup be balle par lequel le pouvoir chie sur vos cervelles (Η τηλεόραση είναι η τρύπα της

σφαίρας μέσα από την οποία εξουσία πριονίζει τους εγκεφάλους σας).

- ▶ Elections, riège à cons (Εκλογές, παγίδα για μαλάκες).
- ▶ Il est douloureux de subir les chefs, il est encore plus bête de les choisir (Είναι επώδυνο να ανεχόμαστε τους αρχηγούς, είναι ακόμη πιο ηλίθιο να τους επιλέγουμε).
- ▶ Fermons la télé, Ouvrons les yeux (Ας κλείσουμε την τηλεόραση κι ας ανοίξουμε τα μάτια).
- ▶ La police vous parle tous les soirs à 20h. [ORTF] (Η αστυνομία σας μιλάει κάθε βράδυ στις 8 η ώρα από τη συχνότητα της γαλλικής κρατικής τηλεόρασης).
- ▶ Tout pouvoir abuse. Le pouvoir absolu abuse absolument (Κάθε εξουσία είναι καταχρηστική. Η απόλυτη εξουσία σημαίνει απόλυτη κατάχρηση).
- ▶ Autogestion de la vie quotidienne (Αυτοδιαχείριση της καθημερινής ζωής).
- ▶ Un bon maître nous en aurons dès que chacun sera le sien (Θα έχουμε ένα καλό αφεντικό όταν καθένας θα είναι αφεντικό του εαυτού του).
- ▶ Tout le pouvoir aux conseils ouvriers (Όλες οι εξουσίες στα εργατικά συμβούλια).
- ▶ Quand l' assemblée nationale devient un théâtre bourgeois, tous les théâtres bourgeois doivent devenir des assemblées nationales (Όταν το εθνικό κοινοβούλιο μετατρέπεται σε ένα αστικό θέατρο, όλα τα αστικά θέατρα πρέπει να γίνουν εθνικά κοινοβούλια).
- ▶ Pas de liberté aux ennemis de la liberté (Καμία ελευθερία στους εχθρούς της ελευθερίας).
- ▶ Il est interdit d' interdire (Απαγορεύονται οι απαγορεύσεις).
- ▶ Non à l' Etat policier! (Οχι στο αστυνομικό κράτος!).
- ▶ À bas l' État! (Κάτω το Κράτος!).
- ▶ Vive la Commune de Paris! (Ζήτω η Κομμούνα του Παρισιού!).
- ▶ La volonté générale contre la volonté du général! (Η γενική βούληση κατά της βούλησης του στρατηγού [ντε Γκολ]).

9. <https://blogs.mediapart.fr/michael-lowy/blog/160218/le-romantisme-revolutionnaire-de-mai-68>.

- ▶ La liberté d'autrui étend la mienne à l'infini (Η ελευθερία του άλλου επεκτείνει τη δική μου στο άπειρο).
 - ▶ Nous sommes tous des Juifs et des Allemands (Είμαστε όλοι Εβραίοι και Γερμανοί [κατά της απέλασης του Κον Μπεντίτ]).
 - ▶ Nous sommes tous des "indésirables" (Είμαστε όλοι «ανεπιθύμητοι»).
 - ▶ Les frontières on s' n fout (Τα σύνορα μάς είναι αδιάφορα).
- Μέσα από αυτά τα συνθήματα ασκείται κριτική στην αστική δημοκρατία και αναδεικνύεται το σαθρό περιεχόμενό της, καθώς και το αποπροσανατολιστικό περιεχόμενο της ενημέρωσης που παρέχεται σε αυτήν. Ιδιαίτερα καταγγέλλεται το περιεχόμενο των αστικών εκλογών το οποίο, όπως πολύ εύστοχα επεσήμανε ο Τοκβίλ, συνίσταται στο «να βγαίνουν οι πολίτες για μια στιγμή από την εξάρτηση για να υποδείξουν τον αφέντη τους και [στη συνέχεια να] ξαναμπαίνουν μέσα».¹⁰ Ταυτόχρονα, προβάλλεται μια διαφορετική από την κρατική μορφή οργάνωσης της κοινωνίας και μια διαφορετική περί ισότητας και ελευθερίας αντίληψη από εκείνη, που πρεσβεύει και κυρίως ασκεί η αστική τάξη μέσω της αστικής δημοκρατίας.

3. Συνθήματα κατά του ρεφορμιστικού δρόμου και υπέρ του επαναστατικού

- ▶ Le masochisme aujourd'hui prend la forme du réformisme (Ο μαζοχισμός παίρνει σήμερα τη μορφή του ρεφορμισμού).
 - ▶ Tout reformisme se caractérise par l'utopisme de sa stratégie et l'opportunisme de sa tactique (Κάθε ρεφορμισμός χαρακτηρίζεται από τον ουτοπισμό της στρατηγικής του και τον οπορτουניσμό της τακτικής του).
 - ▶ Mort aux tièdes (Θάνατος στους χλιαρούς).
 - ▶ Reformes chlorophorme (Οι μεταρρυθμίσεις είναι κλωροφόρμιο).
 - ▶ Céder un peu c'est capituler beaucoup (Το να υποχωρείς λίγο σημαίνει να παραδίνεσαι εντελώς).
 - ▶ Nous voulons tout, tout de suite (Τα θέλουμε όλα τώρα).
 - ▶ On ne revendique rien, on prend (Δεν διεκδικούμε τίποτα, το παίρνουμε).
 - ▶ Le droit de vivre ne se mendie pas, il se prend (Το δικαίωμα στη ζωή δεν το ζητιανεύεις, το παίρνεις).
 - ▶ Ne prenez plus l'ascenseur, prenez le rouvoir (Μην παίρνετε το ασανσέρ, πάρτε την εξουσία).
 - ▶ La barricade ferme la rue mais ouvre la voie (Το οδόφραγμα κλείνει το δρόμο αλλά δίνει διέξοδο).
 - ▶ Le combat est père de toute chose (Ο αγώνας είναι ο γεννήτορας κάθε πράγματος).
 - ▶ Contre la repression du patronat continuons le combat (Ενάντια στην καταστολή των αφεντικών ας οργανώσουμε τον αγώνα).
 - ▶ Ce n'est qu'un début, continuons le combat (Δεν είναι παρά μια αρχή, ας συνεχίσουμε τον αγώνα).
 - ▶ Seule la vérité est révolutionnaire (Μόνο η αλήθεια είναι η επαναστατική).
 - ▶ Si besoin était de recourir à la force, ne restez pas au milieu (Αν είναι αναγκαία η προσφυγή στη βία, μη μείνετε στη μέση).
 - ▶ La passion de la destruction est une joie créatrice (Το πάθος της καταστροφής είναι μια δημιουργική χαρά).
- Αν τα συνθήματα που προηγήθηκαν εκφράζανε την εναντίωση στην κυρίαρχη τάξη πραγμάτων και τη βούληση για μια κοινωνία της χειραφέτησης, η τελευταία ομάδα συνθημάτων αφορά στο μέσο επίτευξης αυτού του στόχου. Και είναι σαφές ότι αυτό το μέσο δεν μπορεί να είναι άλλο από την αγωνιστική διεκδίκηση του και την επανάσταση. Αντίθετα, καταγγέλλεται ο ρεφορμισμός ως μια οπορτουνιστική παραπλανητική τακτική, η οποία οδηγεί στην ενσωμάτωση στο σύστημα.

¹⁰ Αλέξης ντε Τοκβίλ, *Η Δημοκρατία στην Αμερική*, Στοχαστής, σ. 701.

4. Το «συνειδητό» φρένο αντί προωθητής της εν δυνάμει επαναστατικής συνείδησης

Ο Μάνς μπορεί να ξεκίνησε από τα σχολεία και τα πανεπιστήμια, στη συνέχεια όμως αγκαλιάστηκε από το εργατικό και ευρύτερα λαϊκό κίνημα. Θα διακινδυνεύσω την ακόλουθη διατύπωση: ο Μάνς ό,τι κέρδισε σε πλάτος και φαινομενική ταξικότητα, το έχασε σε βάθος και ουσιαστική ταξικότητα.

Η προσχώρηση του οργανωμένου συνδικαλιστικού κινήματος, αλλά και του ΚΚ στο κίνημα του Μάν, ενώ είναι σαφές ότι προήλθε κάτω από την πίεση των ίδιων των εργαζομένων και ότι οι ίδιοι όπως στη Ρενώ ξεφώνιζαν τους συνδικαλιστές ηγέτες για τις συμφωνίες τις οποίες είχαν συνάψει με εργοδοσία και κυβέρνηση, μετά τη μεγαλύτερη απεργία του 20ού αιώνα στον δυτικό κόσμο, –πάνω από δέκα εκατομμύρια απεργοί– τελικά δεν κατόρθωσε να υπερβεί το ρεφορμιστικό της συνδικαλιστικής του ηγεσίας και γενικότερα τη ρεφορμιστική πολιτική της κυρίαρχης Αριστεράς.

Τα αναρχικά, ή αριστεριστικά γκρουπούσκουλα των λίγων δεκάδων νέων, όπως οι ίδιοι οι ηγέτες τους παραδέχονται,¹¹ όπως και καταστασιακές ή υπαρξιστικές απόψεις, αν και είναι σαφές ότι επηρέασαν το νεολαιίστικο κίνημα του Μάν, δεν μπορεί να υποστηρίξει βάσιμα κανείς ότι το ηγεμόνευσαν. Άλλωστε, και αυτά τα ρεύματα, πέρα από την εναντίωσή τους στο κυρίαρχο σύστημα, δεν είχαν κάποια επεξεργασμένη επαναστατική στρατηγική.

Αυτό σημαίνει ότι δεν υπήρξε στον γαλλικό Μάν του 1968 εκείνο το επαναστατικό πολιτικό υποκείμενο, το οποίο λαμβάνοντας υπόψη του το επίπεδο συνειδητότητας των εργαζομένων, το προωθεί έτσι ώστε να εκδηλώσει την εν δυνάμει επαναστατικότητά του. Αντ' αυ-

τού το γαλλικό ΚΚ και η CGT, έχοντας ένα σαφέστατο ρεφορμιστικό προσανατολισμό, περιορίστηκαν σε αιτήματα βελτίωσης των συνθηκών ζωής στο πλαίσιο του καπιταλισμού και σε καμιά στιγμή του κινήματος δεν έθεσαν θέμα ανατροπής του, παρ' όλο που και ο ίδιος ο ντε Γκολ έτρεμε μήπως και συμβεί κάτι τέτοιο. Είναι βέβαιο ότι σε αυτήν την επιλογή του ΚΚ συντέινε σε μεγάλο βαθμό και η συνταύτιση του με το ΚΚΣΕ και τη Σοβιετική εξωτερική πολιτική. Το ΚΚΣΕ απέναντι στα γεγονότα του Μάν αντιδρούσε κάτω από το σύνδρομο της Γιάλτας, και μάλιστα στον βαθμό που ο ντε Γκολ ως ηγέτης μιας σημαντικής ιμπεριαλιστικής δύναμης εμφανίζονταν πυκνά-συχνά να διαφοροποιείται από τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό, όπως στον πόλεμο του Βιετνάμ, ή με την απόφασή του το 1966 για έξοδο της Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, δεν είχε καμία διάθεση να ανατραπεί. Και αυτά σ' ένα γενικότερο κλίμα αποδοχής της ειρηνικής συνύπαρξης σοσιαλισμού και καπιταλισμού.

Άλλωστε, η στάση του ντε Γκόλ με το μυστικό του ταξίδι στις 29 του Μάη στο Μπάντεν Μπάντεν, όπου ήταν το γενικό στρατηγείο των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων, και η απόφασή του να παρέμβει ο στρατός αν δεν μπορούσε να ελέγξει διαφορετικά την κατάσταση, δεν απείχε από τη στάση των Σοβιετικών τον Αύγουστο του '68 στην Πράγα.

Με αυτά τα δεδομένα το γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα ακολούθησε μια πολιτική την οποία εκθειάζει ο βαθύτατα συντηρητικός φιλόσοφος Ραϊμόν Αρόν,¹² διότι με αυτό κατόρθωσε να μην ενοποιηθούν κατά τη διάρκεια των αγώνων οι επαναστατικές φοιτητικές διεκδικήσεις με εκείνες των συνδικάτων.

Το ΚΚ έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι του έτσι ώστε να μην υλοποιηθεί το περιεχόμενο των συνθημάτων: «usines, universités unies» δηλαδή, «εργοστάσια, πανεπιστήμια ενωμένα», ή το «ouvriers, enseignants, étudiants

11. <http://viedelabrochure.canalblog.com/archives/2018/04/28/36358234.html>.

12. Συνέντευξη του Ραϊμόν Αρόν στις 13/6/1968 στη γαλλική τηλεόραση.

REFORMES

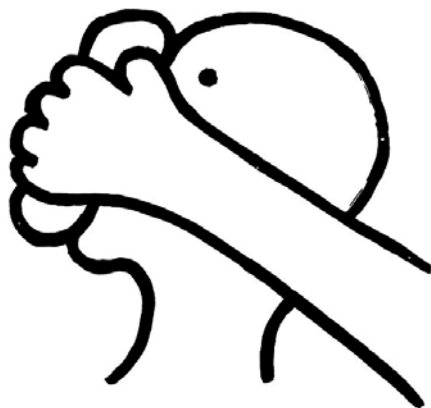
solidaires», δηλαδή «εργάτες, διδάσκοι, φοιτητές, αλληλέγγυοι», που κυκλοφορούσαν τότε.

Το ΚΚ πέρα του ότι αντιμετώπιζε καχύποπτα το φοιτητικό κίνημα στο βαθμό που δεν το έλεγχε, ακολούθησε και τότε τη μεθοδολογικά εσφαλμένη ρεφορμιστική τακτική του διαχωρισμού των οικονομικο-κοινωνικών από τα πολιτικά αιτήματα. Έτσι, αντί προωθητής του επιπέδου της αυθόρμητης λαϊκής συνειδητότητας, λειτούργησε σαν αναχαιτιστής της και ακόμη χειρότερα βρέθηκε πίσω από αυτήν.

Και είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι τότε στη Γαλλία το αυθόρμητο κίνημα ήταν προσανατολισμένο προς μια θετική κατεύθυνση και ήταν εκείνο που λόγω της απουσίας του επαναστατικού υποκειμένου και της ενσωμάτωσης του, αναδείχτηκε ως πρωτοπόρο. Από αυτή τη σκοπιά ο Αλτουσέρ εύστοχα χαρακτήρισε τον Μάν σαν μια νεολοουξεμπουργικανή εκδοχή του αυθόρμητου,¹³ μια και εκείνο ήταν που αναδείχτηκε τότε σε πρωτοπόρο.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ο Ζορζ Σεγκί γραμματέας της CGT και μέλος του Πολιτικού Γραφείου του κόμματος, στο βιβλίο του *Ο Μάνς της CGT*,¹⁴ αλλά και συνολικότερα το ίδιο το κόμμα, εκτίμησαν ότι η συμφωνία της Γκρενέλ η οποία πρόβλεπε 10% αυξήσεις των μισθών, 33% του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, σταδιακά 40 ώρες εργασίας την εβδομάδα και μείωση των ορίων συνταξιοδότησης, καθώς και διεύρυνση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, εκτιμήθηκαν σαν μεγάλη νίκη, επαρκής για να σταματήσουν οι κινητοποιήσεις, παρ' όλο που οι εργαζόμενοι στην Ρενώ Μπιλλανκούρ γιουχάισαν τον Σεγκί όταν τους προέτρεψε να την αποδεχτούν.

Ο ίδιος ο Σεγκί χαρακτήριζε τους φοιτητές της εξέγερσης σαν προβοκάτορες, ενώ παραχαράζοντας πλήρως την

CHLOROFORME

πραγματικότητα, υποστήριζε ότι η CGT και το κόμμα δεν ήταν δυνατόν να προχωρήσουν παραπέρα διότι κάτι τέτοιο δεν το ήθελαν οι εργάτες και δεν θα το ακολουθούσαν. Ο τότε γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος Βαλντέκ Ροσσέ στην τοποθέτησή του στην Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής της 8/9 Ιούλη του 1968 χαρακτήριζε όσους έθεταν θέμα άμεσης ανατροπής του καπιταλισμού μικροαστούς διανοούμενους και τους κατηγορούσε ότι προσπαθούσαν να παρασώρουν τους εργαζόμενους και το δημοκρατικό κίνημα σε σύγκρουση με την αστική εξουσία, ενώ οι συνθήκες δεν ήταν ώριμες. Και δεν ήταν ώριμες διότι το Κόμμα εκτιμούσε ότι ο συσχετισμός ήταν τέτοιος που οδηγούσε στο δίλημμα «ντε Γκολ ή τανκς» και ότι δεν υπήρχε ακόμη κοινό πρόγραμμα των Αριστερών κομμάτων.¹⁵

Αντίθετα, το ΚΚ «στήριξε και συνεχίζει να στηρίζει την ιδέα ότι θα πρέπει να αντικατασταθεί η γκολική εξουσία των μονοπωλίων από μια κυβέρνηση δημοκρατικής ενότητας, η οποία δεν θα προέλθει από κάποια ανατροπή αλλά από τη

13. Βλ. Stephane Legrand, «Althusser: Mai 1968 et les fluctuations de l'idéologie», *Actuel Marx* 2009/1, σ. 128-136.

14. Georges Séguéy (1972), *Le Mai de la CGT*, Julliard.

15. Waldeck Rochet Bilan de Mai 68 στο www.gauchemip.org/spip.php?article6872.

λαϊκή βούληση ξάστερα και δημοκρατικά [εκλογικά] εκφρασμένη».

Από την πλευρά του ο Ζορζ Μαρσέ, επόμενος γραμματέας του κόμματος, στο 19ο συνέδριό του, το οποίο έγινε τον Φεβρουάριο του 1970, αποτιμά στην εισήγησή του θετικά τη στάση του κόμματος τον Μάη, και αυτό για δυο λόγους: (1) Διότι αυτό συνέβαλε με τις δυνάμεις του στο να αποσπάσουν οι εργαζόμενοι σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές κατακτήσεις και (2) διότι δεν έπεσε στην παγίδα που του είχε στήσει η γκολική εξουσία να συγκρουστεί απευθείας μαζί της όπως έκαναν οι αριστεριστές.¹⁶

Ο Λουί Αλτουσέρ, ο οποίος δεν ενεπλάκη εκείνη την περίοδο στα γεγονότα του Μάη, μετά το πέρας τους εκτίμησε ορθά ότι το κόμμα και η CGT, όπως άλλωστε και άλλα ΚΚ όπως το ιταλικό, «έχασαν κάθε ιδεολογική και πολιτική επαφή με τους φοιτητές και τους νέους διανοούμενους».¹⁷

Όμως, για να ερμηνεύσει το ότι ενώ οι νέοι πρότασαν την επανάσταση, το Κόμμα περιοριζόταν σε επιμέρους μεταρρυθμίσεις εντός των καπιταλιστικών τειχών και πολιτικά στην αλλαγή της κυβέρνησης, χρησιμοποιεί τα ίδια επιχειρήματα (εργατική τάξη ανέτοιμη και όχι πρόθυμη να προχωρήσει στην επανάσταση), ακόμη και την ίδια ορολογία με την ηγεσία του ΚΚ για να χαρακτηρίσει τους εξεγερμένους νέους (μικροαστούς, αριστεριστές) και δεν καταγγέλλει το ρεφορμισμό και την εκλογολαγνεία του Κόμματος. Μάλιστα, κάνει ένα βήμα παραπέρα και κατηγορεί το Κόμμα διότι δεν μπόρεσε, ως θα όφειλε, να ελέγξει τον μικροαστικό αριστερισμό και να τον αποτρέψει διεκδικώντας την επαναστατική ανατροπή.

Ο Ροζέ Γκαροντί από την πλευρά του ήταν υπέρ της συμμετοχής του Κόμματος στο κίνημα της νεολαίας και δεν το κατέκρινε σαν αριστεριστικό. Παρ' όλα αυτά ενώ έκανε μια σοβαρή προσπάθεια

να ερμηνεύσει τον φοιτητικό ριζοσπαστισμό και τη σχέση του φοιτητικού με το εργατικό κίνημα, δεν αποφεύγει και αυτός να αποδώσει ιδιαίτερη έμφαση στις υπαρκτές τάσεις «υπερθεματισμού και τυχοδιωκτισμού» του κινήματος του Μάη, μη διευκρινίζοντας αν θεωρεί ότι σε αυτές ανήκει και η στόχευση του καπιταλισμού, των κυρίαρχων αξιών του και της αστικής δημοκρατίας.¹⁸

Αλλά και η γενικότερη στάση του κόμματος απέναντι στη σοσιαλδημοκρατία και την εκλογική και κυβερνητική συνεργασία μαζί της και δη με τον Μιτεράν, ο οποίος τότε ζητούσε προσωρινή εθνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της κρίσης, επιβεβαιώνει αυτή την ρεφορμιστική του ροπή, η οποία είναι μάλλον ανεπανόρθωτη.

Άλλωστε, όπως καταγράφηκε και επισήμως στη Διεθνή Συνδιάσκεψη των ΚΚ στην Μόσχα τον Ιούνιο του 1969, η πολιτική της συνεργασίας με τη σοσιαλδημοκρατία και του σταδίου της προωθημένης δημοκρατίας πριν το σοσιαλισμό, αποτελούσαν τότε και δυστυχώς και μετέπειτα, την βασική στρατηγική των ΚΚ.¹⁹

Η κατοπινή τοποθέτηση του Ρολάντ Λερούα, μέλους του ΠΓ και διευθυντή της εφημερίδας του Κόμματος *Ουμανιτέ*, ότι απέναντι σε ένα επαναστατικό λαϊκό ρεύμα απαντήσαμε με την παραπομπή σε μια εκλογική επιτυχία, στη βάση ενός κάποιου κοινού προγράμματος «προωθημένης δημοκρατίας, που θα συνάπταμε με τους σοσιαλιστές εκτιμώ ότι ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Όπως επίσης ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα η αυτοκριτική τοποθέτηση του Λερούα ότι η στρατηγική συγκρότησης του μετώπου και της εκλογικής του νίκης την οποία είχε το κόμμα κληρονομήσει από το 1963 από τον Ζορέζ, «το έπνιγε».

Έτσι, παρατηρεί ο Λερούα, «σε μια επαναστατική φιλοδοξία, σε μια φιλο-

16. <https://www.cinearchives.org/Films-447-265-0-0.html>

17. Louis Althusser, *Lettre à Maria Antonietta Macciocchi*, ό.π.

18. Ροζέ Γκαροντί, *Ολόκληρη η αλήθεια*, εκδόσεις Καμαρινοπούλου.

19. Βλ. πιο αναλυτικά, Βασίλης Μηνακάκης (2018), *Máns 1968 - Ρωγή από το μέλλον*, ΚΨΜ.

δοξία [ριζικού] μετασχηματισμού απαιτούσαμε με εκλογικές ανησυχίες οι οποίες εμφανίζονταν πολιτικάντικες. Λέγαμε αυτό δεν είναι δυνατόν, εφόσον δεν υπάρχει κοινό πρόγραμμα, εφόσον δεν υπάρχει συμφωνία της αριστεράς κ.λπ...».²⁰

Μήπως αυτή η στάση της εργατικής τάξης και του κατ' όνομα κόμματος της σηματοδοτούν την επιβεβαίωση των απόψεων του Μαρκούζε, σύμφωνα με τις οποίες «η εργατική τάξη έπαψε να είναι πρωτοπόρα, διότι στο πλαίσιο της κοινωνίας της αφθονίας είναι συνδεδεμένη με το σύστημα των αναγκών, αλλά όχι με την άρνησή του», ενώ ιστορικοί κληρονόμοι της είναι στρώματα των διανοομένων και η σπουδάζουσα νεολαία;²¹

Στην πραγματικότητα, ο Μάνς απέδειξε ακριβώς το αντίθετο: απέδειξε ότι δίχως την εργατική τάξη, το οποίο αυθόρμητο ξέσπασμα της νεολαίας και τμημάτων της διανόησης όσο προοδευτικό και αν είναι, από μόνο του δεν οδηγεί πουθενά και συνεπώς εκείνο που χρειάζεται είναι η ανάδειξη της εν δυνάμει επαναστατικότητας της εργατικής τάξης η οποία απορρέει κυρίως από τη θέση της στην παραγωγή.

5. Η κατά Βάλτερ Μπένγιαμιν, δυνατότητα αξιοποίησης πτώτων τύπου του Μάν του 1968

Η εξέγερση του Μάν του 1968 θορύβησε και απορύθμισε την αστική εξουσία. Απόδειξη η σοβαρή σύγκρουση ντε Γκολ, Πομπιντού ως προς την αντιμετώπιση της εξέγερσης. Απόδειξη επίσης η προσφυγή του Πομπιντού στην επιστράτευση 10.000 χωροφυλάκων και κυρίως οι επαφές του ντε Γκολ με τους ηγέτες του στρατού, καθώς και το μυστικό ταξίδι του στο Μπάντεν-Μπάντεν για να συναντήσει την ηγεσία των εκεί γαλλι-

κών ενόπλων δυνάμεων και να αποσπάσει από αυτήν τη συμφωνία επέμβασης του στρατού. Έντρομη η αστική τάξη στο όνομα του να μην απολέσει την εξουσία της ήταν έτοιμη να αποβάλλει το δημοκρατικό της προσωπίο και να μετατραπεί και στην μορφή της σε αστική δικτατορία.

Από την άλλη, το εργατικό κίνημα δεν μπόρεσε να κάνει το βήμα της εξέλιξης της εξέγερσης σε σοσιαλιστική επανάσταση και να συντρίψει αυτή την δικτατορία. Αντίθετα, η κυρίαρχη τάξη κατόρθωσε τελικά να ξεπεράσει τον Μάν μάλλον αναίμακτα για την ίδια. Παρ' όλα αυτά ο Μάνς του '68 αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη για τους λαϊκούς αγώνες του μέλλοντος.

Ένα από τα συνθήματα του ήταν: «Ils pourront couper toutes les fleurs, ils n'empêcheront pas la venue du printemps» (Μπορούν να κόψουν όλα τα λουλούδια, δεν μπορούν όμως να εμποδίσουν την έλευση της Άνοιξης).

Υπό αυτή την έννοια ενός λουλουδιού που κόπηκε, ο Μάνς μπορεί να αποτελέσει γεννήτορα ελπίδας για έναν καλύτερο κόσμο, για μια νέα άνοιξη, όπως εκτιμά ο Βάλτερ Μπένγιαμιν τις δυνατότητες των χαμένων αγώνων του παρελθόντος. Εξηγούμαι. Ο Μπένγιαμιν, αποδίδει μεγάλη σημασία στις παραδόσεις και στο παρελθόν το οποίο επιχειρεί να αποκαταστήσει ως πηγή του ουτοπικού στοχασμού.²² Και δεν αναφέρεται μόνον στις θετικές πλευρές αυτού του παρελθόντος όπως για παράδειγμα στις πρωτόγονες κομμουνιστικές κοινότητες, στοιχεία των οποίων θα πρέπει να αναβιώσουν στην μελλούμενη ουτοπική κοινωνία, αλλά αναφέρεται επίσης στις αρνητικές πτυχές του και στα συντρίμια που αυτό άφησε στους πτημένους.

Κάτω από αυτή την οπτική γωνία η ιστορία γράφεται από τη σκοπιά των πτημένων, οι οποίοι είτε ξεσηκώνονται, ενάντια στον καπιταλισμό, είτε οδηγούμαστε όπως και όλη η ανθρωπότητα

20. <http://www.humanite.fr/node390299>.

21. Herbert Marcuse (1968), *L' homme unidimensionnel*, Editions de Minuit, σ. 10.

22. Walter Benjamin (2000), *Sur le concept d'histoire*, στο Walter Benjamin, *Oeuvres*, τόμος Γ', Gallimard, σ. 427 κ.ε.

στην καταστροφή. Αυτή η συλλογιστική του Μπένγιαμιν έχει ένα ιδιαίτερο ενδιαιτήριο για την εποχή μας, αφού αυτός θεωρεί τελικά ότι εκείνο που μπορεί να ωθήσει προς τον ουτοπικό στοχασμό και την εκπλήρωση του μη υπάρχοντος, είναι και οι ήττες και η καταστροφή, στο βαθμό που αυτές πάρουν την εκδίκησή τους και προταχθεί το θετικό στοιχείο το οποίο εμπεριείχαν.

Εν προκειμένω όσον αφορά στον Μάη του 1968, αυτό σημαίνει να αξιολογήσουμε όλα αυτά που η αστική τάξη εκτιμούσε ως αρνητικά, και πιο ειδικά την διεκδίκηση ενός καλύτερου κόσμου εκτός των καπιταλιστικών τειχών και επίσης να διδαχτούμε από τα λάθη που ευθύνονται για το ότι τότε δεν κατακτήθηκε αυτός ο νέος κόσμος.

Θα μπορούσε κάποιος να αντιτάξει το επιχείρημα ότι επειδή, όπως παρατηρεί ο Costanzo Preve,²³ ο ιστορικός χρόνος και ειδικά η ιστορική μνήμη δεν είναι συνηκές και σωρευτική, οι νέες γενιές δεν πρόκειται να πάρουν εκδίκηση για τα χαμένα όνειρα των προηγούμενων, οπότε και η δυναμική που κατά τον Μπένγιαμιν πηγάζει από το παρελθόν σε μεγάλο βαθμό αποδυναμώνεται.

Θυμίζω επίσης ότι και ο Λένιν αναφερόμενος στην επικράτηση του ρεφορμισμού στο εργατικό κίνημα εκτιμούσε ότι μια από τις αιτίες αυτής της επικράτησης ήταν και το γεγονός ότι η ίδια η εργατική τάξη ανανεώνεται βιολογικά, οπότε και έχουμε την επανάληψη παλιών λαθών και επιστροφή σε παλιές αντιλήψεις και παλιές μεθόδους ακριβώς διότι οι όποιες επαναστατικές, αγωνιστικές παραδόσεις και εμπειρία δεν κληρονομούνται αυτόματα από γενιά σε γενιά.²⁴

Από την άλλη, όμως, όπως αναφέρει ο Adorno στην *Αρνητική διαλεκτική*,²⁵ θα ήταν λάθος να παραβλέψουμε το γεγονός ότι αυτό που κάποτε έγινε

αντικείμενο στοχασμού μπορεί μεν να έχει ξεχαστεί, να γίνει αντικείμενο καταστολής, να έχει χαθεί, όμως επειδή η σκέψη εμπεριέχει και το στοιχείο της οικουμενικότητας ο ορθός, στοχασμός θα επαναληφθεί και από άλλους. Και θα επαναληφθεί διότι όσα και να σβήνει ο χρόνος, πάντοτε κάποια σπίθα παραμένει ζωντανή, πάντοτε οι ηττημένοι θα συνεχίσουν να έχουν κάποιους κληρονόμους.

Έτσι και τα συνθήματα του Μάη παραμένουν για τις νεότερες γενιές πάντα επίκαιρα και πηγή έμπνευσης των αγώνων τους, παρ' όλο που σε σχέση με το 1968 στην εποχή μας ένας λαϊκός ξεσηκωμός δεν μπορεί παρά να έχει ως κεντρικό κίνητρο το Είναι που διαμορφώνει η δομική κρίση του καπιταλισμού στην πολυπληθέστερη, πιο ποικίλη, και λιγότερο συγκεντροποιημένη στους χώρους δουλειάς εργατική τάξη.²⁶

Συνθήκες όπως στην Ρενώ Μπιλλανκούρ τη δεκαετία του '60 όπου λίγο έξω από το Παρίσι εργαζόνταν 38.000 άτομα²⁷, σήμερα δεν υπάρχουν παρά μόνον σε χώρες όπως η Κίνα. Και επειδή λόγω της παραπέρα γενίκευσης της αποξένωσης, το επίπεδο συνειδητότητας του αυθόρμητου είναι σήμερα τέτοιο που αυτό κινδυνεύει να εκφραστεί με τις πλέον συντηρητικές έως και φασιστικές εκδοχές, είναι ακόμη πιο αναγκαίο ένα επαναστατικό πολιτικό υποκείμενο ή, με άλλα λόγια, ένα σύγχρονο κομμουνιστικό κόμμα της εργατικής τάξης ικανό να ηγεμονεύσει και ευρύτερα λαϊκά στρώματα. Μόνον έτσι ο Μάης του '68 μπορεί να γίνει προπομπός για μια καινούργια ανθοφόρα άνοιξη. Μόνον έτσι εμείς θα πάψουμε να «χρωματίζουμε πουλιά, χάρτινα πουλιά και να περιμένουμε να κελαηδήσουν».²⁸

23. Κοσταντσο Πρέβε (1989), *Το ασίγαστο πάθος*, Στάχυ, σ. 152.

24. Λένιν, *Οι διαφωνίες στο εργατικό κίνημα της Ευρώπης*, στο Λένιν, Άπαντα, τόμ. 20, σ. 66.

25. Theodor W. Adorno (2003), *Dialectique negative*, Payot.

26. Βλ. συνέντευξη του Alain Krivine για τα πενήντα χρόνια από τον Μάη του 1968, στο *France 24 Ici Europe*.

27. <https://npa2009.org/idees/histoire/renault-boulogne-billancourt-occupe-pendant-quatre-semaines>.

28. Από το ποίημα του Τάσου Λειβαδίτη, «Χρωματίζω πουλιά».